

TÜRÜK

Uluslararası Dil, Edebiyat

ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi

2018, Yıl:6, Sayı:12

Geliş Tarihi: 01.01.2018

Kabul Tarihi: 30.01.2018

Sayfa:332-340

ISSN: 2147-8872

TÜRK HALK HUKUKUNDA BİR ANT (YEMİN) ŞEKLİ OLARAK DEĞNEKTEN ATLAMA: KONYA (MERAM/YATAĞAN) ÖRNEĞİ

Sezai Demirtaş*

Özet

İnsanoğlunun ortak yaşam paydasında buluşmasını sağlayan birçok etken vardır. Bu etkenlerden en önemlisi, toplum düzenini sağlayan kurallardır. Toplum hayatını düzenleyen, insanların huzur ve güven içerisinde yaşamasını temin eden bu kurallar, yazılı (anayasa, kanun, yönetmelik, vb.) ve sözlü (töre, örf, âdet, vb.) olmak üzere iki şekilde karşımıza çıkmaktadır. Yüzyılların deneyim ve birikimlerinden süzülüp kuşaktan kuşağa aktarılarak günümüze kadar gelen; töre örf, âdet, gelenek, görenek gibi sözlü hukuk kuralları, modern hukukun kaynaklarından bir tanesini oluşturmaktadır. Geçmişten günümüze kadar uzanan tarihsel süreçte insanların yaşamında varlığını devam ettiren *ant* (yemin) olgusu da sözlü hukuk kuralları içerisinde değerlendirilebilir. Yaratılıştan beri ruhunda bir güven eksikliği hisseden insanoğlu, bu noksanlığı tamamlama gayreti içerisinde girmiş ve bunun sonucunda *ant* ritüeli doğmuştur. Kutsal bir eylem, mitik bir tecrübe olarak ortaya çıktığı düşünülen *ant*, insanların olduğu kadar toplumların hayatında da büyük bir yer tutmaktadır. Bu makalede, Türk kültüründe önemli bir yeri olan *ant* olgusunun tarihî ve kültürel yansımaları hakkında kısaca bilgi verildikten sonra, Konya ili Meram ilçesi Yatağan Mahallesiinde yakın zamana kadar uygulanan *değnekten atlama ritüeli* üzerinde durulacaktır.

* Doktora Öğrencisi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, <https://orcid.org/0000-0001-8219-255X>, demirtassezai@gmail.com

Anahtar Kelimeler: Gelenek, sözlü hukuk kuralları, ant, Konya, değnekten atlama.

JUMPING FROM WOOD STICK AS AN OATH ON THE TURKISH FOLK LAW: KONYA (MERAM/YATAĞAN) INSTANCE

Abstract

There are many factors that enable human beings to meet in common life. The most important of these factors are the rules that govern society. These rules, which regulate the social life and ensure that people live in peace and security, are confronted in two ways as written (constitution, law, regulation) and verbal (morals, custom, manners etc.). From the experience and accumulation of centuries, it has been floated and transferred from today; morals, customs, manners, traditions, observance, etc. constitute one of the sources of modern law. In the historical process ranging from the past to the present day, the oath phenomenon that continues its existence in people's lives can be evaluated in oral law rules. Since the beginning of creation, humanbeing has felt a lack of confidence in his soul, he has made efforts to complete this poverty, and as a result, oath ritual was born. An anticipated act of sacred activity, a mythic experience, has a great place in the lives of the people as well as in the lives of the societies. In this article, after briefly informing about the historical and cultural reflections of the oath phenomenon, which is an important place in Turkish culture, the ritual of the jump from the wood stick applied until recently in the Yatağan village of the Meram district of Konya will be emphasized.

Key Words: Tradition, oral law rules, oath, Konya, jump from the stick.

Giriş

İnsanoğlunun birlikte yaşama tecrübesi, neredeyse insanlık tarihi kadar eskilere dayanan bir hadisedir. Tarih öncesi çağlarda mağaralarda bir arada yaşayan insanlar, tarımla birlikte yerleşik hayatın gelişmesi neticesinde kendilerinin inşa ettiği yapılardan oluşan yerleşim yerlerinde hayatlarını sürdürmeye devam etmişlerdir. Çeşitli gayelerle bir araya gelmiş insanların oluşturduğu topluluklar, o topluluğu oluşturan bireyleri yan yana getiren ortak bir yaşam kültürünün eseridir. İnsan topluluklarını bir arada tutarak ortak bir yaşam kültürü paydasında buluşmasını sağlayan birçok etken bulunmaktadır. Bu etkenlerden biri de toplum düzenini tesis eden kurallardır.

Toplum hayatını düzenleyen, insanların huzur ve güven içinde birlikte yaşamasını sağlayan bu kurallar, yazılı (anayasa, kanun, yönetmelik, vb.) ve sözlü (töre, örf, âdet, vb.) şekillerde karşımıza çıkmaktadır. Yüzyılların deneyim ve birikimlerinden süzülüp kuşaktan kuşağa aktarılarak günümüze taşınan, halk arasında pek çok konuda olduğu gibi sözlü kültür ürünlerinde de varlığını sürdüren sözlü hukuk kuralları, modern hukukun da kaynaklarından birini oluşturmaktadır (Dursun 2016: 11). Geçmişten günümüze kadar uzanan süreçte

insanların hayatında varlığını devam ettiren *ant* (yemin) olgusu da sözlü hukuk kuralları içinde değerlendirilebilir.

1. Ant Kavramı ve Olgusu

Türkçe bir kelime olan ant (Ünal 2013: 227-235); Farsçada *sûkend*, Arapçada *half*, *yemin*, *kasem* (İnan 1998: 317) kelimeleriyle ifade edilmektedir. Ant kavramını ifade etmek için Türk boylarında *ant* [Türkiye, Başkurt, Kazak, Kırgız, Özbek, Türkmen, Tatar, Uygur Türkçesi] kelimesi yanında, *and* [Azerbaycan Türkçesi], *sert* [Kazak Türkçesi], *şert* [Kırgız Türkçesi], *kasam* [Kırgız, Türkmen, Uygur Türkçesi], *aht* [Türkmen Türkçesi] (Ercilasun vd. 1991: 22-23), *andıgar* [Yakut, Kalmuk Türkçesi] (İnan 1998: 317) *dangırak* [Tuva Türkçesi] (Durmuş 2009: 98) gibi kullanımlar da görülmektedir. Ant içme eylemini ifade etmek içinse *ant içmek* tabirinin yanı sıra *antıkmak* [Uygur Türkçesi] (Durmuş 2009: 98), *antahmak* [Çuvaş Türkçesi] (İnan 1998: 317), *dangıraktajır* [Tuva Türkçesi], *sirten* [Hakas Türkçesi] (Durmuş 2009: 98) kelimeleri kullanılmaktadır.

Farklı coğrafyalarda çeşitli kelimelerle ifade edilen *ant* kavramı ne anlama gelmektedir? Nasıl bir ihtiyaca karşılık veya soruna çözüm olarak ortaya çıkmıştır? Türk milletinin geleneğinde nasıl bir öneme sahiptir? Bu sorulara aranacak cevaplarla ant olgusunun kültürümüzdeki yeri ve önemi değerlendirilmeye çalışılacaktır.

Sözlükte, “*Tanrı’yı veya kutsal bilinen bir kişiyi, bir şeyi tanık göstererek bir olayı doğrulama, yemin; kendi kendine söz verme, ahit*” (Türkçe Sözlük 2005: 104) şeklinde tanımlanan *ant*, yaratılışından beri kişiliğinde bir güven eksikliği hisseden insanoğlunun bu noksanlığını tamamlama gayretiyle kutsal bir eylem, bir mit olarak ortaya çıkmıştır (Gökdemir 2003: 60). Temelinde insanın güvensizlik duygusunun yattığı *ant* olgusunun ortaya çıkış nedenlerini, insanların asırlar süren birikimlerinin ürünü olarak görebileceğimiz atasözlerinden “*Dilin kemiği yoktur.*”, “*İnsanoğlu çiğ süt emmiştir.*”, “*Babana bile güvenmeyeceksin.*” örnekleriyle açıklamak pekâlâ mümkündür. Bu üç atasözünde açıkça görüldüğü üzere, insanoğlunun kolaylıkla yalan söyleyebilen, her türlü kötülüğü düşünüp yapabilecek güvensiz bir yapıda olması (Gökdemir 2003: 62) onu, bu olumsuz vafından kurtulma arayışına yöneltmiş olmalıdır.

İnsanoğlunun yaratılış hikâyesinde de yer alan *ant*, insanın Cennet’ten çıkarılma nedeni olarak görülen, kandırılma hadisesinin temelindeki olgudur. Allah tarafından lanetlenen Şeytan, insanoğlunu saptırmak için Cennet’e girmenin yollarını ararken Cennet kuşlarının en görkemlisi tavus ve Cennet hayvanlarının en büyüğü olan yılanı, Cennet ehlini ölümsüz kılacak üç kelimeyi öğreteceğini söyleyip Allah adına yemin ederek ikna eder. Cennete girdikten sonra ise yılanın ağzından seslendiği Hz. Havva’ya, Cennet’te ebedî kalmanın yasak ağacın meyvesini yemekle mümkün olduğunu anlatıp onu inandırmak için bir kez daha yalan yere Allah adına ant içer. Semavi dinlere göre ilk *ant* olayı; insanın yaratılıp Cennet’e konulduğu ilk gün, Şeytan tarafından muhataplarını kandırmak amacıyla Allah adına üç defa söz verilmesi şeklinde gerçekleşmiştir (Demir 2013: 140-144).

2. Tarihî Süreçte Türk Kültüründe Ant/Ant İçme

İnsandaki inanma ve güvenme duygusunun zayıflığından ortaya çıktığı düşünülen ant; kutsal bir mahiyet, ciddi bir teminat anlamı taşıdığından insanların toplumsal ilişkilerinde ilgi ve inanişle bağlanılan, kullanılan bir kavram hâline gelmiştir. Tarihte bilinen ilk örneğine, MÖ 13. yüzyılda Mısırlılar ile Hititler arasında yapılan Kadeş Antlaşmasında¹ rastlanan antları farklı yönlerden incelemek mümkündür.

“Türk Kültür Çevresinde Ant” adlı makalesinde ant şekillerini; *kan kardeşliğine, kargışa, uzlaşmaya* dayalı olmak üzere üç başlık altında inceleyen İlhami Durmuş, yazılı belgelerden hareketle Türk kültüründeki ant içme geleneğinin İskitlere kadar uzandığını söylemektedir (Durmuş 2009: 97-106). *Kan kardeşliğine dayalı ant* uygulamaları; kardeş ve dost olmak isteyenlerin kanlarını bir içkiye karıştırıp içmeleri veya kişilerin birer damla kanlarını yalamaları (Durmuş 2011: 101) ya da karşılıklı olarak bileklerini kesen iki kişinin kanlı bileklerini birbirleriyle birleştirmeleri (Roux 2002: 238) şeklinde gerçekleştirilen törenlerdir. Kan karıştırarak kardeş olma, insanların eski anlayışlarına göre kan ve canın aynı şey olarak görülmesi sebebiyle kanları birbirine karışan kimselerin hayat ve ölümlerinin de birbirine bağlanmış olduğuna dair inançların bir sonucudur (İnan 1998: 327).

Kan kardeşliğine dayalı antların ilk örneklerine rastlanan İskitlerde; samimi dostluklar, savaş zamanlarında dost olan kişinin dostu için yenilmez, karşı konulmaz bir silah gibi görülmektedir. İskitlerde; ant içerek kardeş olanların birbirine karşı ne derece sadık olduklarını, kendilerini dostları için ölüme attıklarını, dostları uğruna gözlerini feda ettiklerini, aslan pençesi altında can verdiklerini aktaran kaynaklar dostluğun ne kadar büyük önem taşıdığını ortaya koymaktadır (Durmuş 2009: 99-101).

“*Dîvânu Lugâti 't-Türk*”te, lanet ve lanetleme (Kâşgarlı Mahmud 2014: 201) şeklinde yer alan kargış; söyleyen insanın ruh hâlini ve duygularını yansıtan, insanların karakteristik yapısı, zaman, çevre ve olaya göre farklılaşan çoğunlukla toplum tarafından hoş karşılanmayan hareketleri sergileyen insanlar için söylenen sözlerdir (Harmancı 2012: 10). Bir insanın herhangi bir şeye yemin ederken “*yalan söylersem, sözümde durmazsam*” şeklinde kendisinin lanetlenmesi ve kötülük bulması üzerine yemin etmesi (Durmuş 2009: 103) kargışa dayalı antlarda sözüne sadık kalmayanların her türlü lanetlenmeyi kabul ettiğini göstermektedir. *Kargışa dayalı antlar* hakkında Türklerle ilgili ilk kayıtlar ise MÖ I. yüzyılda Hun hükümdarı ile Çin elçileri arasında yapılan bir dostluk *antlaşmasıyla* ilgilidir. *Antlaşmaya* göre sözünde durmayan, Tanrı'nın cezasına çarpmayı ve nesiller boyunca bu andın cezası altında inlemeyi kabul etmektedir (İnan 1998: 317-318).

Uzlaşmaya dayalı antlar incelendiğinde, bunların yapılma(ma)sı istenen bir iş veya bir konuda ortak hareket etmek için şahıslar veya yöneticiler tarafından iş birliği, dostluk ve uzlaşma sağlama gayesiyle yapıldığı söylenebilir. Devletler veya boylar arasında yapılan barış *antlaşmaları* uzlaşmaya dayalı antların örneklerindedir (İnan 1998: 317-319; Durmuş 2009: 104-105). Gerek kargışa, gerekse uzlaşmaya dayalı ant şekillerinde, üzerinde mutabakat

¹ Mısır firavunu II. Ramses ile Hitit kralı III. Hattuşili, yaptıkları Kadeş Barışı'nın şartları üzerinde duracaklarına dair, ilahları adına yemin etmişlerdir (Başar 1973: 3-5)

sağlanan bir konuda söz verme ve verilen sözün yerine getirilmemesi durumunda ise gerekli yaptırıma razı olma noktasında bir ortaklık söz konusudur. Kargışa ve uzlaşmaya dayalı ant örneklerine bakıldığında bunların birbirleriyle yakın ilişkili olması hatta birbirlerinin içerisine karışarak tek bir ant şekli hâline gelmesi sebebiyle bir başlık altında toplanması daha uygun görünmektedir.

Ant uygulamaları açısından bakıldığında Türk Şamanlık sisteminde de bilgiler bulmak mümkündür. Şaman adaylarının eğitim sürecinde; bu mesleğe hazırlanan adaylar, ihtiyar bir şaman tarafından yönetilen törende, sağında ve solunda yer alan dokuz erkek ile dokuz kız arasında durup ihtiyar şamanın söylediği ant metnini tekrar ederek yemin duası yaparlar. Şamanlık mesleğine kabul edilen genç Şamanların, kabilesine ve ruhlara doğrulukla hizmet edeceklerine dair ant içtikleri metinler² incelendiğinde, onların bu mesleği para karşılığı yapmadığı, toplumun ihtiyaç ve sıkıntılarını gidermek için Şamanlık yaptıkları anlaşılmaktadır (İnan 1998: 321-322; Bayat 2013: 97-98).

Eski dönemlerden beri gerçekleştirilen *ant* törenleri incelendiğinde, bunları yemine taraf olan kişiler açısından *bireysel*, *siyasi* ve *toplumsal antlar* şeklinde de değerlendirme imkânı vardır. Kardeşlik bağı tesis etmek için yapılan antlar bireysel iken devlet yöneticilerinin (hükümdar, komutan, vb.) dostluk ve barış sağlamak için yaptıkları antlar *siyasidir*. Çalışmamızın konusunu oluşturan ant örneğinde olduğu gibi, insanların yapmayı veya yapmamayı düşündükleri bir konuyla ilgili olarak ortak hareket etme noktasında uzlaşma için gerçekleştirdikleri ant uygulamaları ise *toplumsal* bir nitelik göstermektedir. Topluma hizmet etmek gayesiyle Şamanlık yapan insanların mesleğe girişte ettikleri yeminler de toplumsal ant örnekleri olarak düşünülebilir.

Ant törenleri sırasında yapılan uygulama, kullanılan nesne ve kavramlar da dikkat çekici unsurlardır. Eski dönemlerde ant törenlerinin yapıldığı mekânlar olarak dağ başları ve su kenarlarının tercih edildiğini görüyoruz (İnan 1998: 318-319). İnsanların eski devirlerden beri tanrılarla ilişkilendirerek bir kutsallık atfettikleri dağların ve su kaynaklarının, yine insanların nazarında önemli bir yeri olan ant törenlerinin icra edildiği mekânlar olması, buralarda yapılan *antlaşmaları* da daha değerli kılmaktadır.

Dağ başları ve su kenarlarında yapılan ant törenlerinde kurban kesildiğine dair bilgiler de kaynaklarda yer almaktadır. Hunlar ile Çinliler arasındaki *antlaşmada* bir beyaz at kurban edilirken Kırgız-Kazaklarla Kalmuk-Torgavutlar arasındaki barış *antlaşmasında* ise bir gök kaşka boz aygır ve bir kara başlı koç kurban olarak kesilmiştir (İnan 1998: 318-319). Kurban, özellikle de at kurban etme Türklerde köklü bir geleneğe dayanmakta, eski Türklerde Tanrı adına sunulan kurbanlarda özellikle at tercih edilmektedir (Durmuş 2011: 103). Türk mitolojisine göre at; Tanrıların yakınında olup onları gören, kâinatın sırlarına vâkıf, aynı zamanda da insanlara yardımcı olan bir hayvandır (Seyidoğlu 1995: 94).

² “Düşkünlerin koruyucusu, yoksulların babası, öksüzlerin anası olacağıma söz veriyorum. Yüksek dağ tepelerinde ulunan ruhlara saygı göstereceğime, onlara canla başla hizmet edeceğime ant içiyorum. ... Bu ruhlar insanlara her türlü hastalıklar gönderirler; ben bu hastalıkları sarı at kurban ederek iyi etmeğe söz veriyorum.” (İnan 1998: 321-322)

İlk dönem ant törenlerine bakıldığında, bunlarda kullanılan kılıç, ok, yay, balta gibi savaş araçlarının birinci derecede önemli olduğu görülmektedir. Savaş araçlarının ant törenlerinde kullanılması; bunların insanlar için sıradan birer alet değil, koruyucu ve besleyici ruhu temsil eden semboller olduğunu, her aletin bir koruyucu ruhu bulunduğundan yalan yere ant içilirse bu koruyucu ruhun darılacağına dair inançların bir göstergesi niteliğindedir (İnan 1998: 328).

Toplumların tarihi, inancı, gelenek ve görenekleriyle yakın bir ilişki içerisinde olan antlar, başlangıç itibarıyla insanların gök ve yere değer vermeleri sebebiyle bunlarla ilgili kavramlar üzerine (ay hakkı, gün hakkı, toprak hakkı, yer hakkı, gök hakkı, ışık hakkı, su hakkı, vb.) yapılırken insanların konargöçerlikten yerleşik düzene geçmeleriyle birlikte biraz daha yiyecek ve içecekler üzerine (tuz hakkı, un hakkı, nimet hakkı, tuz-ekmek hakkı, vb.) yönelmeye başlamıştır (Alptekin 2011: 34).

İnsanların hayatında oldukça büyük bir yer tutan antların, toplumların maddi hazinesi niteliğindeki kültürel ürünlere de yansımaları kaçınılmaz bir durumdur. Türk halk anlatılarında antlarla ilgili oldukça zengin malzeme bulunmaktadır. Konargöçer hayat tarzının canlı bir şekilde yaşandığı, ahlakın çok kuvvetli olduğu, kimsenin yalan söylemediği (aralarında tek yalan söyleyen vardır, onun adı da Yalancıoğlu kalmıştır) bir toplum yapısını yansıtan “*Dede Korkut Hikâyeleri*” (Ergin 2004: 28) başta olmak üzere birçok destan, halk hikâyesi (Alptekin 2011: 33-50; Köse 1991: 169-182) ve masalda (Yücel Çetin 2013: 155-164) antlaşma törenleri ve ant örnekleriyle karşılaşmaktadır.

Araya kılıç koyma; kılıç, bıçak, silah yalama; bir nesneyi kertme; karşılıklı hediye alıp verme; turnak yalama; üç taş atma; değnekten atlama; kutsal kitap (Kur'an-ı Kerim) üzerine el basma; bayrak üzerine el basma; gömleğinden geçirme; kılıç, silah altından geçirme, vb. (İnan 1998: 315-330; Önder 1969: 229-230; Gökdemir 2003: 69-71, Alptekin 2011: 43; Durmuş 2011: 101-108) gibi şekillerde gerçekleştirilen *ant* törenleri, tarihsel ve kültürel gelişmelere bağlı değişimler geçirerek geçmişten günümüze varlığını sürdürmeye devam etmektedir.

3. Bir Ant Şekli Olarak Değnekten Atlama

Kültürümüzde önemli bir yer tutan antlar hakkında giriş mahiyetindeki bilgilerden sonra, bu makalenin de konusunu oluşturan ant şekillerinden biri olarak *değnekten atlama* yeminine geçebiliriz. Değnek üzerinden atlama Türklerde yaygın şekilde görülen ant şekillerindedir. Eski Türklerin antlarında “bıçak (özellikle büyük teke bıçağı) atlama” yanında, “değnek (çoban değneği) atlama” uygulaması da vardır. Türkmenlerde değnek atlama yemininin adı *çöven atlamadır*. Çepniler arasında yaşayan babaların elinde bulunan bambudan yapılmış bastonlar, kutsal bir ağaç sayıldığından büyük yeminler bu bastonlardan atlanarak yapılır. Aşiret arasındaki davalarda hakemlik görevi yapan bu baba veya ihtiyarlara “*Pirbudak*” adı verilir ve çövenden atlama yeminini çoğunlukla bu adamlar yaptırır. Çoban değneği (kuruk) atlamak suretiyle ant içmek, Kırgız-Kazaklarda uygulanan kılıç, tüfek, bıçak yalamak ve kamçı sapı üzerinden atlamak gibi ant şekilleri arasında da yer almaktadır (İnan 1998: 322-323; Önder 1969: 230; Yalman 1977: 119).

Ali Rıza Yalman'ın “*Cenupta Türkmen Oymakları*” adlı eserinde de rastlanan değnekten atlama yemininin, Aladağ ve çevresinde uygulanan ant şekillerinden biri olduğu ifade edilmektedir. Eserdeki bilgilere göre; bu bölgede tarlaları bulunan Niğdeliler, köylülerle ortak şekilde ettikleri tarlalarından paylarına düşen miktara razı olmayınca kavga gürültü çıkar. Köylülerin tarlaları kiralık olarak kullanması üzerinde anlaşan taraflar, taş tükürmek ve değnekten atlamak suretiyle yemin ederek soruna çözüm bulurlar (Yalman 1977: 118-119).

Değnekten atlama Konya ili Meram ilçesi Yatağan Mahallesi'nde yakın geçmişte uygulanan yemin şekillerinden biridir. Büyükşehir kanunuyla birlikte mahalle statüsüne geçen Yatağan, önceden Meram ilçesine bağlı bir köydü. Dağ köyü olması dolayısıyla hayvancılığın temel geçim kaynağı olarak ön plana çıktığı Yatağan'da, hayvan sürülerinin otladığı meralar oldukça önemlidir. Değnekten atlama yeminine konu olan hadise de 1950'li yıllarda bir mera anlaşmazlığı sebebiyle meydana gelir. Köyde yaşayan ailelerden birinin, Buzağılık Yaylası denilen mevkide ağılları bulunmaktadır. Bu aile, ağılın bulunduğu mevki ve etrafında bulunan köyün ortak malı meraya köylülerin ve köyün hayvanlarının girmesini engellemeye başlar. Meranın bulunduğu bölgeyi kendi malları gibi sahiplenen aile, köylüleri o bölgeye sokmaz. Bu aileyle bireysel olarak başa çıkmaya çalışanlar olsa da başarılı olamazlar. Bu soruna çözüm bulmak isteyen köy halkı, başta köy muhtarı olmak üzere hep birlikte hareket etmeye karar verir. Bir gün meranın bulunduğu bölgeye gelen köyün aile reisleri, söz konusu ailenin burada bulunan ağıllarını yıktıktan sonra köye dönüş yolu üzerindeki Kaya Boğazı adlı mevkide okunmuş değnekten atlayarak yemin ederler. Köylülerin yeminine göre; bu aile ile kimse irtibat kurmayacak, konuşmayacak, yapılacak bir işleri olursa gitmeyecek, yardıma ihtiyaçları olursa yardımcı olmayacaktır. Bir başka ifadeyle bütün köy bu aileye cephe alacaktır. Eğer verdiği sözde durmayıp yeminini bozan olursa, karısını boşamış sayılacaktır. Böylelikle aileyi dışlayıp yola getirmeyi düşünen köylülerin bu tavrı, köyde barınamayacağını anlayan ailenin köyü terk ederek İzmir'e yerleşmesine neden olur.³

Kaynaklarda yer alan bilgilerden Türkler arasındaki *antlaşmalarda* kullanılan nesnelere arasında yer aldığını öğrendiğimiz değneğin, eski Türklerdeki çoban değneği ile bağlantılı olduğu düşünülmektedir (Önder 1969: 230). Ana yurtlarında atlı göçebe yaşam tarzına sahip olmaları ve hayvancılığın bu yaşam tarzının merkezinde yer alması dolayısıyla Türklerin kültüründe büyük bir yer tutan çobanların, görevlerini icra ederken kullandığı değnek onlar için önemli bir araçtır.

Çobanların normalde sürüleri idare etmek için kullandıkları değnek, yeri geldiğinde bir savunma veya saldırı aracı olarak da işlev görmektedir. Çoban kültürünün bir parçası olması, bu değneklerin insanlar için kutsallık atfedilen nesnelere olarak görülmesini ve ant törenlerinde kullanılmasını sağlamış olmalıdır. Bir ağacın parçası olması dolayısıyla değneği ağaç kültürüyle de ilişkilendirmek mümkündür. Ağaç, hemen hemen bütün kültür ve dinlerde olduğu gibi, Türk kültüründe de önemli bir unsurdur. Hayatın ve ölümün sembolü olmasının yanında

³ Değnekten atlama yeminiyle ilgili bilgiler 2009 yılında Konya ilinin Meram ilçesine bağlı Yatağan Köyünde (şimdi mahalle statüsünde) Ayşe TOSUN'dan derlenmiştir. Ayşe TOSUN, 1934 yılında Yatağan'da doğmuştur ve okuma yazma bilmemektedir.

nesillerin kökeni ve devamlılığının garantisi olan, yeryüzünde Tanrı töresini yürüten hakanlara kılavuzluk yapan, bir taraftan dünyanın düzenini temin ederken diğer taraftan içinde bulunduğu toplumda dayanışma sağlayan *hayat ağacı* başta olmak üzere, bazı ağaçlar Türkler tarafından kutsal kabul edilmektedir (Ergun 2015: 116). İnsanın Cennet'ten çıkarılmasına neden olan hadisenin temelindeki unsurlar (*Şeytan tarafından Allah adına içilen ant, yasak ağaç*) olması göz önüne alındığında, değneğin yani ağacın yemin törenlerinde bir araç olarak kullanılması da ayrıca dikkat çekicidir.

Söz konusu ant uygulamasında kullanılan nesnenin *okunmuş* bir değnek olması, bu ant şekline dair kaynaklardaki bilgilerde karşılaşılmayan bir durumdur. Değnekten atlama yeminine İslamiyet'in kabulünden sonra girdiğini düşündüğümüz bu husus, ant uygulamasında kullanılacak değneğe köy imamı veya dinî bilgisine güvenilen bir kimse tarafından içeriği hakkında bilgi sahibi olamadığımız birtakım dualar okunması hadisesinden ibarettir. Ant uygulamasında kullanılacak değneğin okunması neticesinde, onun sahip olduğu kutsallık pekiştirilmiş bu sayede yapılacak yeminlerin yaptırım gücünün daha da artırılması amaçlanmıştır.

Ayrıca bu yemin şeklinde, yeminini bozan kişinin eşinden boşanmış kabul edilmesi de dikkat çeken bir noktadır. Öyle ki yeminin bozulması, toplumun çekirdeğini oluşturan aile kurumunu tesis etmek amacıyla gerçekleştirilen ve aynı zamanda tarafların birtakım sorumlulukları yüklenmeyi kabul etmesi sebebiyle bir *antlaşma* şekli olan nikâh akdinin de bozulmasını beraberinde getirmektedir. Bu durum yemine sadık kalmayan kişinin bir değil iki yemininin bozulmasına neden olmasının yanında, yeminini bozan kişinin karakteri ile ilgili toplum nazarında olumsuz bir intiba oluşturmaktadır.

Sonuç

Başlangıçta kardeşlik bağı tesis etmek gayesiyle yapılan *ant* içme uygulamaları zaman içerisinde doğruyla yanlış, yalanla gerçeği ayırt etmek, ülkeler arasında dostluk ve barış sağlamak gibi amaçlarla da yapılmaya başlanmıştır. Ant uygulamalarının tarih içindeki seyri incelendiğinde; antların toplum nazarında büyük öneme sahip, yaptırım gücü daha kuvvetli, törensel niteliği olan bir yapıdan bu özelliklerin giderek zayıfladığı neredeyse sözlü bir teminat verme şekline dönüştüğü görülebilmektedir. Konya'dan derlediğimiz değnekten atlama yeminine dair uygulama; yeni nesiller tarafından bilinmeyen, günümüzden en az yarım asır önce yapıldığını düşündüğümüz bir ant örneğidir ve antların törensel niteliği yanında yaptırım gücünün de olduğu dönemlere aittir. Öte yandan bu ant örneğinde, sergiledikleri davranışla bir köy halkının tamamını karşısına almayı göze alan bir ailenin, köylülerin ortak akıl ve toplumsal bir bilinçle hareket etmesi sonucu, yaptıklarının bedelini ağır şekilde ödemeleri söz konusudur. Bireysel bir harekete karşı toplumsal bir uzlaşmanın teminatını sağlayan bu yemin örneğinde; değneğin (muhtemelen bir çoban değneği) kullanılması, yaptırım olarak da yemine sadık kalmayan kişinin eşinden boşanmış sayılması, dinî ve kültürel değerlerin insan yaşamı üzerindeki etkilerini de göstermektedir.

KAYNAKLAR

- ALPTEKİN, Ali Berat (2011), **Halk Bilimi Araştırmaları**, Akçağ Yayınları, Ankara.
- BAŞAR, Zeki (1973), **Tarihte-Tıp Tarihinde Yemin**, Atatürk Üniversitesi Yayınları, Ankara.
- BAYAT, Fuzuli (2013), **Ana Hatlarıyla Türk Şamanlığı**, Ötüken Neşriyat, İstanbul.
- ÇETİN, Ayşe Yücel (2013), “Türk Masallarında Ant-Yemin ve Söz Verme İle İlgili Unsurlar”, (Ed. Metin Ergun), **Türk Halk Edebiyatı İncelemeleri-Saim Sakaoglu Armağanı**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara, s.155-164.
- DEMİR, Erkan (2013), “Üç And Bir Günde, Yalan Üçü De”, (Ed. Emine Gürsoy Naskali) **Yemin Kitabı**, Kitabevi Yayınları, İstanbul, s.139-145.
- DURMUŞ, İlhami (2009), “Türk Kültür Çevresinde Ant”, **Millî Folklor**, S.84, s.97-106.
- DURMUŞ, İlhami (2011), “Türklerde Kan Kardeşliği ve Antla İlgili Unsurlar”, **Millî Folklor**, S.89, s.100-108.
- DURUN, Aysun (2016), **Türk Halk Hukuku**, Ötüken Neşriyat, İstanbul.
- ERCİLASUN, Ahmet B. vd. (1991), **Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü I**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- ERGİN, Muharrem (2004), **Dede Korkut Kitabı I** (Giriş-Metin-Faksimile), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- ERGUN, Pervin (2015), “Türk Mitolojisinde Ağaç Kültü”, (Ed. Fatma Ahsen Turan-Meral Ozan), **Türk Mitolojisine Giriş**, Gazi Kitabevi Yayınları, Ankara, s.109-132.
- GÖKDEMİR, Gönül (2003), “Türk Mitolojisinde Yemin-Ant Müessesesi”, **Millî Folklor**, S.59, s.60-72.
- HARMANCI, Meriç (2012), “Dede Korkut Hikâyelerindeki Alkış ve Kargışlara İşlevsel Bir Yaklaşım”, **Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, S.23, s.1-17.
- İNAN, Abdülkadir (1998), “Eski Türklerde ve Folklorlarda Ant”, **Makaleler ve İncelemeler I**. Cilt, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, s.317-330.
- KÂŞGARLI MAHMUD (2014), **Dîvânu Lugâti't-Türk** (Giriş-Metin-Çeviri-Notlar-Dizin), (Haz. Ahmet Bican Ercilasun-Ziyat Akkoyunlu), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- KÖSE, Nerin (1991), “Türk Halk Hikâyelerinde Ant”, **Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi**, S.6, s.169-182.
- ÖNDER, Ali Rıza (1969), “Türklerde Ant İçme Geleneği”, **Türk Dili** S.219, s.228-232.
- ROUX, Jean-Poul (2002), **Türklerin ve Moğolların Eski Dini**, (Çev.: Aykut Kazancıgil), Kabalcı Yayınevi, İstanbul.
- SEYİDOĞLU, Bilge (1995), “Mitolojik Dönemde At”, (Ed. Emine Gürsoy Naskali), **Türk Kültüründe At ve Çağdaş Atçılık**, Resim Matbaacılık A.Ş, İstanbul, s.90-94.
- TÜRK DİL KURUMU (2005), **Türkçe Sözlük**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- ÜNAL, Orçun (2013), “Ant Kelimesinin Kökeni Üzerine”, (Ed. Emine Gürsoy Naskali), **Yemin Kitabı**, Kitabevi Yayınları, İstanbul, s.227-235.
- YALMAN (Yalgın), Ali Rıza (1977), **Cenupta Türkmen Oymakları II**, (Haz. Sabahat Emir), Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.